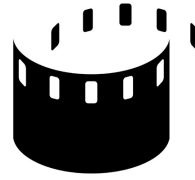

Museu del Cinema
Col·lecció Tomàs Mallof

Museu del Cinema
www.museudocinema.org - carrer Sèquia, 1 - 17001 Girona
del 22 d'octubre de 2002 al 19 de gener de 2003
EXPOSICIÓ

bogeries de cinema

Museu del Cinema
Col·lecció Tomàs Mallof

Ajuntament de Girona

patrocinador:
el Periódico

diseny gràfic: Ego i Herra - Fotografia: The History / El espectador - Girona - 2002 - 2003

Exposició temporal

Ajuntament de Girona

Potser la realitat mai s'ha assemblet tant a la ficció com en el segle XX i, sens dubte, això ha estat obra del cinema. Som conseqüència del que hem estat i també del que hem vist que altres eren. Els qui mai han tingut un contacte directe amb la bogeria, només saben d'ella el que han llegit en llibres i, sobretot, el que han vist en les pel·lícules. Del mític Caligari a les darreres produccions americanes i europees, la bogeria ha fornit de personatges i omplert de motius els arguments cinematogràfics més variats. La morbositat extravagant de la follia ha emfatitzat i donat turbulència a les passions humanes més nobles o més vils. "La bogeria –va escriure La Rochefoucauld—ens segueix a totes les edats de la vida. Si algú sembla assenyat és només perquè les seves bogeries estan proporcionades a la seva edat i a la seva riquesa".

En aquesta exposició hem reunit fotografies i cartells, vells programes de mà i moderns muntatges audiovisuals, per tal de fer reviure en la memòria el record de tantes pel·lícules inoblidables. Al seguir el rastre dels fantasmes de la bogeria en l'imaginari col·lectiu, a partir de la representació iconogràfica dels seus estereotips més coneguts, volem contribuir a la reflexió conjunta sobre l'important fenomen psicosocial de la malaltia mental.

SUMARI

Fitxa tècnica
Guió
Especificacions tècniques
Activitats relacionades

FITXA TÈCNICA

Producció:	Museu del Cinema-Col·lecció Tomàs Mallof
Idea i guió:	Anacleto Ferrer, Xavier G. Raffi, Bernardo Lerma i Cándido Polo
Disseny:	Pepo Rivero
Fotografies:	Cortesía Album Archivo Fotográfico
Cartells: Programes de mà:	Reproducció dels originals de la Col·lecció de Rafael Raga Lluésma Col·lecció de José Aibar
Realització audiovisuals:	Imago Produccions
Guió audiovisual:	Anacleto Ferrer, Xavier G. Raffi, Bernardo Lerma i Cándido Polo
Muntatge musical:	Manuel Hamerlinck
Objectes:	Museu d'Història de la Medicina de Barcelona Cándido Polo
■ Membre protector:	El Periódico de Catalunya

■ Inauguració:	dilluns 21 d'octubre de 2002, a les 19.00h
■ Exposició:	del 22 d'octubre de 2002 al 19 de gener de 2003
■ Horari:	de dimarts a divendres: 10.00h a 18.00h. Dissabte: 10.00h a 20.00h Diumenge: 11.00h a 15.00h
■ Lloc:	Sala d'exposicions temporals del Museu del Cinema
■ Entrada:	Gratuïta

INTRODUCCIÓ

“El cinema implica –deia Antonin Artaud—una subversió total dels valors, un capgirament complet de l’òptica, de la perspectiva, de la lògica”. L’escala, l’angle, els moviments que pot realitzar la càmera, la il·luminació o la combinació dels elements que entren a formar part de la banda sonora, fan del cinema el mitjà millor dotat per a representar amb un realisme convincent les conductes que s’esdevenen en la bogeria.

Si el cinema, en un segle d’existència, ha vist transitar per a les seves històries més bojos que qualsevol altre mitjà d’expressió artística anterior, això no es pot atribuir a un antull o a l’atzar; sinó que és la lògica conseqüència d’una més gran disponibilitat tècnica, al combinar els mateixos elements narratius, acústics i visuals que posa en joc el malalt mental. En consonància amb tot això, la voracitat d’imatges de l’home modern ha omplert les pantalles d’un ampli espectre de patologies de ficció, de bogeries de cinema, d’entre les quals, les que aquí us presentem en són només una mostra.

El cinema hauria de comunicar estats psíquics i no només imatges d’accions externes. Cap altre mitjà és capaç de reproduir la qualitat específica dels somnis amb el seu mateix grau de perfecció (Ingmar Bergman).

El cinema és un instrument únic i perfecte per a explotar amb precisió els paisatges interiors del ser humà (Federico Fellini)

No m’agraden la psicologia, l’anàlisi i el psicoanàlisi. Tanmateix, tinc excel·lents amics entre els psicoanalistes i alguns d’ells han escrit per interpretar les meves pel·lícules des del seu punt de vista. Ja s’apanyaran. Per altra part, la lectura de Freud i el descobriment de l’inconscient em van aportar molt en la meva joventut (Luis Buñuel)

BOGERIA I AMOR

Deia Plató que Eros, nascut de la còpula entre Poros –la personificació del Recurs—i Penia –l’encarnació de la Pobresa—és, a causa del seu doble parentiu, inestable, oscil·lant i inquiet: és hàbil caçador, afamat de saviesa i ric en recursos, però també és pèrdua, mort i resurrecció.

Descrit així des de l’Antiguitat, l’amor és, per naturalesa, de caràcter bipolar, i les patologies a la que és més propens en els seus extrems són la depressió i la mania, la melangia i el frenesí. Així en el mite, com en la vida. Així en la realitat, com en el cinema.

Què fa la càmera?. Reflecteix la realitat; la càmera no menteix. El 1972, quan vaig rodar L’últim tango a París, Maria Schneider era un típic exemple d’aquesta generació. La moda era ser transgressor. La virginitat era quelcom que s’havia de treure de sobre el més aviat possible, perquè era un patètic impediment a la llibertat. Hi havia una gran quantitat d’idees i de valors que els adolescents d’avui no tenen (Bernardo Bertolucci)

BOGERIA I GENIALITAT

Hi ha quelcom que és enorme, terrorífic, excessiu, monstruós, violent i paorós, però també brillant, perspicaç, pràctic i agut, canta la segona oda coral de l'*Antígona* de Sófocles. Aquest monstre meravellosament ambigu, el caràcter misteriós del qual deriva d'una estranya enormitat, no és altre que el ser humà, capaç d'avançar cap a l'altra banda del mar, d'esgotar la Terra amb l'anar i venir de l'arada o d'amansir l'estirp de les feres salvatges.

I quin millor mitjà que el cinema, nascut també com un prodigi, per a testimoniar la meravellosa capacitat creativa d'alguns homes, la mateixa que porta a exclamar al Prometeu de Goethe, dirigint-se a Zeus: "Aquí sóc, donant forma / a uns homes que, iguals que jo, pateixin / i s'alegrin, coneguin els plaers i el plor / i, sobretot, que no se sotmetin a tu, / com jo". D'aquesta lluita aferrissada amb els déus nasqueren les obres de Van Gogh i de Goya, de Mozart i de Thelonious Monk, de Hölderlin i de Artaud, bojos genials als que hem d'agrair algunes de les creacions més belles de la història de l'esperit humà.

Hi ha més bojos que savis, i en el mateix savi hi ha més bogeria que saviesa (Chamfort)

En el seu continu i impulsiu desenvolupament, el geni va creant nous móns, dins els quals ell creix al mateix temps. El geni malalt també es construeix un món nou, el que passa és que, dins d'ell, s'aniquila a si mateix (Karl Jaspers)

El geni es constata, no s'explica, i encara que els arguments psicopatològics siguin sòlids i abundants, en cap cas és possible reduir-ho exclusivament a la bogeria (Philippe Brenot)

BOGERIA I VIOLÈNCIA

D'entre els estereotips cinematogràfics vinculats a la bogeria cap ha estat tan pernicios socialment i, al mateix temps, tan freqüent i reeixit com el criminal arrauxat amb idees delirants. Sempre és més fàcil suposar que qui comet un crim horrible està boig, que no pas demostrar que és un malvat o algú amb unes il·limitades ànsies de poder.

Atribuir errades morals a trastorns mentals estalvia complicats anàlisis i permet centrar les imatges en la cruel espectacularitat de la violència. Potser sigui aquesta la raó de que, als ulls de gran part de la indústria cinematogràfica, l'individu pertorbat s'hagi convertit en l'actor ideal dels crims més cruels i escandalosos que s'escenifiquen en moltes pel·lícules.

He de circular pels carrers fugint constantment. Hi ha algú que em persegueix i sóc jo mateix... No puc escapar... I vull, vull escapar... Només tinc una solució: matar (M. El vampir de Düsseldorf)

La història de la bogeria és la història del poder. Perquè imagina el poder, la bogeria és a la vegada impotència i omnipotència. Fa falta poder per a controlar-la (Roy Porter)

Un home que es creu rei està boig; un rei que es creu rei també està boig (Jacques Lacan)

LOCURA I EVASIÓ

Per aquells primers espectadors que, fa poc més d'un segle, contemplaren *L'arribada d'un tren a l'estació de La Ciotat*, dels germans Lumière, la transmissió a través de l'ull de la càmera d'un fet quotidià, va constituir una experiència sobrenatural. El públic se sentia dins de la pantalla, cridava ple d'excitació, s'esgarrifava en els seus seients quan la màquina del tren semblava que s'abatia sobre ells en l'obscuritat. Els hi va passar quelcom semblant al que esdevenia als antics grecs, quan assistien als misteris que se celebraven una vegada l'any a la ciutat d'Eleusis, prop d'Atenes.

D'entre tots els paradisos artificials, siguin aquests induïts per la fe o per la ingestió de substàncies psicoactives, els creats pel cinema són els més innocus i fascinants.

Un mateix argument canvia segons les imatges i els sons. Els arguments religiosos reben de les imatges i dels sons la seva dignitat i la seva elevació (Robert Bresson)

Tot el que sobrepassa els límits de la intel·ligència és quimera o inutilitat. I en referència al teu Déu, no podent ser més que una cosa o l'altra, en el primer cas seria un boig si cregués en ell i, en el segon, un imbècil (Marquès de Sade)

Sóc un home de negocis i els meus clients són tan culpables com jo (...) Tot el país volia aguardent i jo vaig organitzar el subministrament d'aguardent. En realitat, voldria saber perquè em diuen enemic públic. Jo vaig servir els interessos de la comunitat (Al Capone)

EI MANICOMI I EL CINEMA

EL MANICOMI EN EL CINEMA

Llòbrecs passadissos entre gàbies i reixes, per on surten mans suplicants de malalts engrillonats i s'escolten crits esgarrifosos que sorgeixen des del més profund de les seves ànimes perdudes, amb prou feines contingudes amb mà ferma i amb el fuet com a únic instrument de diàleg, per grollers zeladors d'aparença sinistra. Aquesta és la visió tradicional de l'univers del manicomi on es reclouen malalts mentals incurables i gent perillosa, la imatge de la qual ha estat manipulada fins la deformació, amb la finalitat de generar una expectació morbosa entre els espectadors. El combat etern entre la raó i l'absurditat viu en el claustrofòbic ambient del manicomi la seva lluita més agònica, on resideix la bogeria entre tenebres, doblegada pel poder de la ciència mèdica. Aquest és el fonament últim de la institució encarregada de mantenir el seny de l'ordre social, mitjançant el control de les conductes desviades del sistema.

Però siguin quins siguin els seus protagonistes i el seu moment històric, els prejudicis hostils i les actituds de rebuig tendeixen a reproduir-se en qualsevol època; com en els nostres dies, en els que l'impacte negatiu de la cultura audiovisual té ressonància immediata entre els més de 350 milions de pacients psíquics que, per tot el món segons la OMS, reben avui assistència. I tampoc escapen d'això els psiquiatres, que representen una figura fortament normativa, de la que el cinema, sovint es val com a referent cívic i fins i tot com a defensor d'una moral repressora o, més recentment, com exòtic prototip de les desviacions més perverses.

El manicomi és un microcosmos en el que estan simbolitzades les grans estructures de la societat burgesa i els seus valors: relacions Família-Fills, respecte al tema de l'autoritat paterna; relacions Culpa-Càstig, respecte al tema de la justícia immediata; relacions Bogeria-Desordre, respecte a l'ordre social i moral. De tot plegat, el metge n'extreu el seu poder de curació (Michel Foucault)

ESPECIFICACIONS TÈCNIQUES

- Exposició ocupa la Sala d'exposició Permanent del Museu del Cinema: 120 m²
- L'exposició està formada pel següent material expositiu:
 - 60 fotografies de pel·lícules que il·lustren el contingut de l'exposició, mostrades en dos projeccions de diapositives i en reproduccions sobre paper
 - 4 audiovisuals amb escenes de pel·lícules que il·lustren el contingut de l'exposició
 - 8 cartells de cinema
 - 35 programes de mà de pel·lícules de cinema
 - 3 objectes relacionats amb el món de la psiquiatria.

Anacleto Ferrer, Xavier G. Raffi i Bernardo Lerma, doctors en filosofia i professors de filosofia en l'ensenyament secundari, i Cándido Polo, psiquiatra i llicenciat en filosofia, són els comissaris d'aquesta exposició, que està basada en el seu llibre "Bogeries de Cinema".

Tots ells són membres del Grup Embolic de València. Aquest grup creat el 1985, va iniciar la seva tasca amb la realització de llibres de text sobre la didàctica de la Filosofia, com per exemple, "Logos para legos", "Crítica de la Didàctica de la Filosofia" o quatre volums titulats "Aproximacions" sobre el desenvolupament curricular de la filosofia per a 3r. de BUP.

A principis dels anys 90, s'interessen pel cinema i per la seva relació amb la didàctica de la filosofia. D'aquest interès neix "Cinema i filosofia: Com ensenyar filosofia amb l'ajut del cinema", pel que varen rebre el premi Maria Ibars a la Renovació Pedagògica (Diputació d'Alacant). A partir d'aquí, i amb el creixent interès pel cinema i amb la incorporació al grup del Psiquiatre Cándido Polo, va sorgir el llibre "Locuras de cine", que ha estat la base de l'exposició que presenta el Museu del Cinema. Aquest llibre és una aproximació interdisciplinària des de la filosofia i les arts, els mites i la literatura, fins a la psiquiatria i les ciències socials amb l'objectiu de transmetre una imatge menys tòpica i més solidària de la bogeria, reivindicant el rostre humà de molts dels personatges popularitzats pel cinema.

El seu gran coneixement tant de la didàctica com de la filosofia, el cinema i la psiquiatria, així com la seva passió pel cinema, fa que les seves propostes siguin d'un gran interès tant per als públics especialitzats (docents, psiquiatres i estudiosos) com pels amants del cinema en general.

Actualment estan treballant sobre com ha representat el cinema la figura del terapeuta en salut mental (psiquiatres, psicòlegs, psicoanalistes...)

ACTIVITATS RELACIONADES

En relació a l'exposició temporal s'ha programat les següents activitats:

1. CICLE DE CINEMA

Psyco (Psicosis)

Dimarts, 22 d'octubre de 2002

22:30 h

Direcció: Alfred Hitchcock - **Guió:** Joseph Stefano - **Intèrprets:** Anthony Perkins, Vera Miles, John Gavin, Martin Balsam, John McIntire, Simon Oakland. EUA, 1961 (B/N, 104') VOSE

Alfred Hitchcock presenta en societat Norman Bates i el cinema de terror ja no serà mai més el mateix. La pel·lícula és plena d'escenes inoblidables i els girs constants que fa la narració contribueixen a inquietar encara més l'espectador. Considerada la pel·lícula més terrorífica que s'ha fet mai, "Psicosis" va marcar profundament la carrera d'Anthony Perkins, que anys més tard va reprendre el personatge fins i tot com a director. Recentment Gus Van Sant en va fer una fotocòpia en color, interessant però innecessària.

The night of the hunter (La noche del cazador)

Dimarts, 5 de novembre de 2002

22:30 h

Direcció: Charles Laughton - **Guió:** James Agee - **Intèrprets:** Robert Mitchum, Shelley Winters, Lillian Gish. EUA, 1955 (B/N, 93') VOSE

A mig camí entre el conte de fades i el thriller, l'actor Charles Laughton va dirigir la seva única pel·lícula, que va resultar ser una obra mestra del terror i la poesia. Robert Mitchum interpreta el mal en persona, vestit de predicador, a la recerca d'un botí de 10.000\$. Una pel·lícula fascinant per molts motius, des de l'ambientació fins la fotografia, passant per la interpretació dels actors, uns tocs d'humor desconcertants i la presència de l'actriu Lillian Gish, una de les grans dames del cinema mut.

Lolita

Dimarts, 12 de novembre de 2002

22:30 h

Direcció: Stanley Kubrick - **Guió:** Vladimir Nabokov - **Intèrprets:** James Mason, Shelley Winters, Sue Lyon, Peter Sellers. EUA, 1962 (152') VOSE

Deixant a part les discussions sobre la fidelitat a l'obra original, aquesta versió de la novel·la de Nabokov és una de les grans fites en el cinema de Stanley Kubrick, que va saber superar les limitacions de la censura mantenint l'esperit del text en el resultat. Els actors van fer seus els personatges, de manera que els esforços d'Adrian Lyne per fer una versió més lliure del llibre van resultar inútils, malgrat que ell també tenia un bon càsting. Humbert Humbert serà per sempre James Mason, perfecte en el paper de l'escriptor sexualment reprimat que amaga els seus desitjos darrere la seva màscara acadèmica, de la mateixa manera que Sue Lyon és la perfecta Lolita, això sí, una mica més gran que al llibre, per exigències de la censura.

Fitzcarraldo

Dimarts, 19 de novembre de 2002

22:30 h

Guió i direcció: Werner Herzog - **Intèrprets:** Klaus Kinski, Claudia Cardinale, José Lewgoy, Miguel Ángel Fuentes. Alemanya, 1983 (158') VOSE

Anomenat Fitzcarraldo pels nadius, Brian S. Fitzgerald tenia el somni de construir un teatre de l'òpera a la selva del Perú i portar-hi Enrico Caruso. Per obtenir els diners necessaris, Fitzgerald pretén transportar cautxú a través d'una terra inexpugnable, i per això necessita un vaixell. La bogeria, en aquest cas, va ser més gran en la realitat que en la ficció, ja que mentre Fitzgerald va desmuntar el vaixell per travessar la muntanya, Werner Herzog el va transportar sencer, amb cordes i politges, sotmetent-se i sotmetent el seu equip a un repte únic i extravagant, com el seu protagonista.

LLOC: Cinema Truffaut (c/ Portal Nou, 7 - Girona)

SESSIONS: 22:30 h

Entrada: 4'5 € / Entrada reduïda: 3'5 €

Entrada Club d'Actors Museu del Cinema: 2'5 €

Col·labora:

2. CURS D'EXTENSIÓ I DIVULGACIÓ

Nom del curs: Bogeries de cinema

Dates: del 21 al 23 d'octubre

Professorat: Cándido Polo, Anacleto Ferrer, Xavier G. Raffi i Bernardo Lerma

Objectius: El curs està basat en el llibre dels mateixos autors "Bogeries de cinema". Es parteix d'una visió interdisciplinària des de la filosofia i les arts, els mites i la literatura, fins a la psiquiatria i les ciències socials. Al mateix temps, aquest curs pretén transmetre una imatge menys tòpica i més solidària, reivindicant el rostre humà de molts dels personatges que qüestionen amb el seu deliri la rigidesa de les normes establertes, des dels seus comportaments poc convencionals, fins a pagar la seva lucidesa amb els seus desequilibris. Perquè la bogeria assisteix al privilegi amarg de mostrar la intolerància col·lectiva, des de la seva condició de testimoni preferent de les grandeses i misèries dels homes, com també recullen amb fidelitat les sales de cinema, per on desfilen savis distrets i gent genial, malalts d'amor i màrtirs per les seves creences, que no s'avenen a la rutina del conformisme.

Programa: El curs s'estructura en 4 blocs, agrupats per afinitats temàtiques i intercalats per projeccions d'algunes pel·lícules representatives en cada una d'elles, seleccionades segons la disponibilitat i l'interès pedagògic que generin.

Dilluns, 21 d'octubre, de 16 a 19h.: Violència i poder en l'escena del deliri

Dimarts, 22 d'octubre de 10 a 14h: Amor i desamor, les dues cares de l'objecte del desig

Dimarts, 22 d'octubre de 16 a 20h: Geni i bogeria: l'aventura del saber

Dimecres, 23 d'octubre, de 10 a 14h: Mites, creences i evasió

Dimecres, 23 d'octubre, de 16 a 20h.: Conclusions i debat al voltant dels temes fonamentals

Lloc de realització: Museu del Cinema

Informació i inscripcions: Fundació Universitat de Girona. Tel.: 972 210 299 / www.udg.edu/if

Organitza: Museu del Cinema i Fundació Universitat de Girona: Innovació i Formació

Col·labora: Associació catalana de professionals de la salut mental - AEN